

°УДК 332.13

Пушкарчук І. М., к.е.н., доцент,

Мишко О. А., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано масштаби та динаміку підприємницької діяльності у будівництві в Україні. Визначено роль суб'єктів малого, середнього і великого підприємництва за видом економічної діяльності «Будівництво» за кількістю суб'єктів господарювання, чисельністю найманих працівників, в обсягах реалізованої продукції. Проаналізовано рентабельність підприємницької діяльності

° Пушкарчук І. М., Мишко О. А.

у будівництві за напрямками діяльності та розмірами підприємств. Встановлено основні чинники збиткової діяльності переважної більшості суб'єктів господарювання даного виду економічної діяльності. Запропоновано напрями покращення виробничо-господарської діяльності підприємств будівництва.

Ключові слова: підприємництво, підприємництво у будівництві, будівельна промисловість, вид економічної діяльності, будівельне підприємство.

Pushkarchuk I., Myshko O.

DEVELOPMENT TRENDS OF CONSTRUCTION BUSINESS IN UKRAINE

Introduction. To increase the production potential and technical reconstruction of the state it is necessary to activate and to intensify the construction business development. The social standard of living is determined by the level of construction business development. That is why it is so important to analyze the situation in this line of business. *The purpose* of this article is to investigate the scale and development trends of the construction business in Ukraine. *The methodological base* of the research was the developments of economic science according to the study of national economics, entrepreneurship and construction industry in Ukraine. *Results.* The range activity and dynamics of the construction business in Ukraine are analyzed in the article. According to official statistical information, the number of business entities in construction industry has been decreasing since 2010 primarily because of financial and economic crisis in the country, aggressive competitive landscape and financial insolvency of such business entities. Construction business creates a large number of workplaces. But the quantity of employees engaged in construction business also decreased over the period. The role of small, medium and large businesses entities on line of business «The construction» based on such indicators as a number of business entities, number of employees and the volume of products sold are determined. However, if volume of products sold by construction company have declined for the past five years, it represents a negative trend. The profits of construction companies constantly fluctuated and had a general downward trend. The number of profit-making construction companies actually fell during that period. The level of profitability of construction business was critically low and has remained roughly constant for different type of construction company according to their size and line of business. The basic factors of unprofitable activity of the majority business entities of this line of business are discovered. *Conclusion.* It can be clearly seen that business entities in construction industry should improve the management of the production and commercial activities, look for hidden internal opportunities and reserves to improve their performance and increase operating efficiency. The directions of improvement the production and commercial activities of construction company in Ukraine are suggested. Also Ukrainian government should instead look for ways to improve construction industry competitiveness and to create a better business climate.

Key words: entrepreneurship, construction business, construction industry, line of business, construction company.

Пушкарчук И. Н., Мишко О. А.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СТРОИТЕЛЬСТВЕ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы масштабы и динамика предпринимательской деятельности в строительстве в Украине. Определена роль субъектов малого, среднего и крупного предпринимательства по виду экономической деятельности «Строительство» по количеству субъектов хозяйствования, численностью наемных работников, в объемах реализованной продукции. Проанализировано рентабельность предпринимательской деятельности в строительстве по направлениям деятельности и размерам предприятий. Установлены основные факторы убыточной деятельности подавляющего большинства субъектов хозяйствования данного вида экономической деятельности. Предложены направления улучшения производственно-хозяйственной деятельности предприятия-ти строительства.

Ключевые слова: предпринимательство, предпринимательство в строительстве, строительная промышленность, вид экономической деятельности, строительное предприятие.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Забезпечення динамічного розвитку національної економіки та прискорення процесу її капіталізації потребує розвитку підприємницької діяльності у всіх сферах суспільного виробництва, зокрема, і у будівництві, адже від цього залежить рівень життя населення та розширене виробництво.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання ведення підприємницької діяльності, її особливостей, державного регулювання, теоретико-методичних й практичних аспектів розвитку малого, середнього і великого підприємництва завжди відзначаються посиленням інтересом й активно вивчаються вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, вказана проблематика є об'єктом дослідження таких науковців, як О. Амосов, О. Амоша, Г. Білоус, І. Бланк, В. Бакуменко, З. Варналій, В. Гесць, І. Гой, О. Кірш, В. Гриньова, М. Долішній, В. Горфинкель, В. Ляшенко, С. Мочерний, Й. Петрович, І. Сорока, А. Чухно, Н.Чумаченко та багатьох інших. Дослідженню окремих аспектів підприємництва у будівництві присвятили свої праці такі вчені-економісти, як В. Акімов [1], Р. Алієв [2], А. Асаул [3], О. Блажевич [4], О. Воробйова [4], Ю. Воробйов [4], А. Гойко [5], Е. Дудіна [5], М. Загускин [3], К. Ізмайлова [5], Т. Макарова [1], Л. Манаков [3], В. Мерзляков [1], К. Огай [1], Э. Рыбнов [3],

О. Рудницька [6], Г. Староватов [7], І. Степанов [9], А. Халін [8], М. Юденко [10] та інші. Науковцями піднімаються питання специфіки, фінансової безпеки, загроз і ризиків, шляхів удосконалення підприємницької діяльності у будівництві. Проте, станом на сьогодні в Україні спостерігається брак аналітичних досліджень піднятої проблематики, зокрема, тенденцій, динаміки і масштабів підприємницької діяльності у будівництві, відповідно до яких можна було б розробляти стратегічні орієнтири та механізми забезпечення її розвитку.

Цілі статті. Так, основна мета полягає в дослідженні тенденцій розвитку підприємництва в будівництві на території нашої країни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Підприємство у будівництві спрямоване на задоволення суспільних та особистих потреб шляхом інвестування і виконання будівельних робіт, таких як будівництво, реконструкція, розширення, ремонт і технічне переозброєння об'єктів нерухомості виробничого і невиробничого призначення, а також виконання інших робіт, пов'язаних із будівництвом. Об'єктами підприємництва у будівництві, відповідно до КВЕД, в Україні є такі роботи (види економічної діяльності) [11]: 1) будівництво будівель: організація будівництва будівель; будівництво житлових і нежитлових будівель; 2) будівництво споруд: будівництво доріг і залізниць; будівництво комунікацій; будівництво інших споруд; 3) спеціалізовані будівельні роботи: знесення та підготовчі роботи на будівельному майданчику; електромонтажні, водопровідні та інші будівельно-монтажні роботи; роботи із завершення будівництва; інші спеціалізовані будівельні роботи.

Значимість та роль підприємництва у будівництві полягає у: 1) нарощуванні виробничого потенціалу держави та його технічній розбудові на основі створення нових і реконструкції діючих різних об'єктів, які мають виробничий, соціальний та суспільний вплив на соціально-економічний розвиток країни, зокрема, будівель і споруд, мостів, каналів, нафто- і газопроводів, а також монтаж різноманітного обладнання, капітальний ремонт споруджень, реконструкцію комунікацій, бурові і проектно-пошукові роботи тощо; 2) забезпеченні населення новим житлом та системою комунальних

послуг; 3) створенні додаткових робочих місць, валового внутрішнього продукту новими виробничими об'єктами, що є результатами діяльності у даній сфері – будівельною продукцією; 4) обслуговуванні інших галузей промисловості, даючи їм змогу працювати завдяки використанню в будівництві матеріалів та механізмів суміжних видів економічної діяльності, тому розвиток підприємництва у будівництві позитивно впливає і на розвиток підприємництва у інших сферах матеріального і нематеріального виробництва.

Проаналізуємо тенденцію, динаміку та особливості розвитку підприємництва у будівництві в Україні. Насамперед, визначимо масштаби підприємницької діяльності у будівництві. Масштаби за будь-яким видом економічної діяльності відображає кількість суб'єктів господарювання. Згідно офіційних статистичних даних, чисельність суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Будівництво» за останні роки зменшилась (табл. 1). У структурі суб'єктів господарювання більшу частку складають підприємства, аніж фізичні особи-підприємці.

Таблиця 1

Основні структурні показники діяльності суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Будівництво» [13; 14, с. 273, 275]

Роки	Кількість суб'єктів господарювання			Кількість зайнятих працівників			Обсяг реалізованої продукції		
	усього, тис. од.	у тому числі, %		усього, тис. ос.	у тому числі, %		усього, млн. грн.	у тому числі, %	
		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці		підприємства	фізичні особи-підприємці
2010	75,2	50,8	49,2	524,0	90,1	9,9	101991,1	94,8	5,2
2011	59,2	63,4	36,6	467,4	92,6	7,4	124813,4	96,5	3,5
2012	50,8	67,0	33,0	439,8	93,5	6,5	159430,4	97,7	2,3
2013	53	68,3	31,7	399,6	93,0	7,0	144765,8	97,5	2,5
2014	52,2	57,3	42,7	316,6	89,8	10,2	128502,0	96,8	3,2

Питома вага суб'єктів великого, середнього і малого підприємництва за видом економічної діяльності «Будівництво» в Україні за чисельністю таких суб'єктів господарювання, кількістю зайнятих працівників і обсягами реалізованої продукції про демонстровано у табл. 2.

Таблиця 2

Питома вага суб'єктів малого, середнього і великого підприємництва за видом економічної діяльності «Будівництво» (%) [13]

Показники	Роки	Суб'єкти великого підприємництва		Суб'єкти середнього підприємництва		Суб'єкти малого підприємництва		З них суб'єкти мікропідприємництва	
		підприємства	фізичні особи-підприємці	підприємства	фізичні особи-підприємці	підприємства	фізичні особи-підприємці	підприємства	фізичні особи-підприємці
Кількість суб'єктів підприємництва	2010	100,0	Відповідно до Господарського кодексу (в редакції від 22.03.2012 року) фізичні особи-підприємці не можуть бути суб'єктами великого підприємництва	100,0	0,0	49,8	50,2	45,3	54,7
	2011	100,0		99,7	0,3	62,5	37,5	58,1	41,9
	2012	100,0		100,0	0,0	66,1	33,9	61,4	38,6
	2013	100,0		99,9	0,1	67,5	32,5	63,7	36,3
	2014	100,0		99,9	0,1	56,3	43,7	52,4	47,6
Кількість зайнятих працівників	2010	100,0	99,9	0,1	86,6	13,4	70,6	29,4	
	2011	100,0	... ^к	... ^к	88,1	11,9	74,4	25,6	
	2012	100,0	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	74,3	25,7	
	2013	100,0	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	68,3	31,7	
	2014	100,0	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	87,4	12,6	71,8
Обсяг реалізованої продукції	2010	100,0	99,6	0,4	91,0	9,0	76,0	24,0	
	2011	100,0	... ^к	... ^к	94,0	6,0	83,4	16,6	
	2012	100,0	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	83,3	16,7	
	2013	100,0	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	80,4	19,6	
	2014	100,0	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	...	...	

Умовні позначення: (...^к) – дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

У 2014 році в Україні було зареєстровано 29785 підприємств у будівництві (-21,5% до 2013 року), 96,9% з яких є малими підприємствами (табл. 3). І загалом практично усі будівельні підприємства за розмірами є малими та середніми.

Понад 62% усіх підприємств у будівництві задіяні у будівництві будівель, до 30% – у спеціалізованих будівельних роботах і 8% – у будівництві споруд.

Структура суб'єктів господарювання за формами власності у будівництві України є такою: приватних підприємств – 95,8%; державних та державно-корпоративних підприємств – 2,7%; комунальних та комунально-корпоративних – 1,5%.

В Україні підприємницьку діяльність у будівництві здійснюють, в основному, акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Найбільш поширеною формою організації малого і середнього підприємництва у будівництві є товариство з обмеженою відповідальністю.

Таблиця 3

**Розподіл підприємств за їх розмірами
за видом економічної діяльності «Будівництво» [15, с. 275]**

Вид економічної діяльності	Код за КВЕД–2010	Роки	Усього, од.	В тому числі							
				великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
				од.	у % до загального показника відповідного виду діяльності	од.	у % до загального показника відповідного виду діяльності	од.	у % до загального показника відповідного виду діяльності	од.	у % до загального показника відповідного виду діяльності
Будівництво	F	2010	38215	10	0,0	1499	3,9	36706	96,1	30533	79,9
		2011	37544	10	0,0	1453	3,9	36081	96,1	29836	79,5
		2012	34077	12	0,0	1389	4,1	32676	95,9	26436	77,6
		2013	36185	13	0,0	1214	3,4	34958	96,6	29236	80,8
		2014	29785	4	0,0	930	3,1	28851	96,9	24468	82,1
будівництво будівель	41	2010	25088	6	0,0	861	3,4	24221	96,6	20666	82,4
		2011	24322	4	0,0	828	3,4	23490	96,6	19851	81,6
		2012	21318	7	0,0	779	3,7	20532	96,3	16948	79,5
		2013	22954	7	0,0	659	2,9	22288	97,1	19027	82,9
		2014	18525	1	0,0	507	2,7	18017	97,3	15606	84,2
будівництво споруд	42	2010	2539	4	0,2	283	11,1	2252	88,7	1660	65,4
		2011	2543	6	0,2	282	11,1	2255	88,7	1697	66,7
		2012	2700	5	0,2	293	10,8	2402	89,0	1756	65,0
		2013	2854	4	0,1	248	8,7	2602	91,2	1967	68,9
		2014	2424	2	0,1	188	7,7	2234	92,2	1731	71,4
спеціалізовані будівельні роботи	43	2010	10588	–	–	355	3,4	10233	96,6	8207	77,5
		2011	10679	–	–	343	3,2	10336	96,8	8288	77,6
		2012	10059	–	–	317	3,2	9742	96,8	7732	76,9
		2013	10377	2	0,0	307	3,0	10068	97,0	8242	79,4
		2014	8836	1	0,0	235	2,7	8600	97,3	7131	80,7

Умовні позначення: (–) – явищ не було.

Підприємництво у будівництві створює велику кількість робочих місць. Проте, із скороченням кількості суб'єктів господарювання у будівництві за останні роки зменшилась і чисельність зайнятих працівників за даним видом економічної діяльності. На середні та малі підприємства в будівництві припадає відповідно 46% і 53,2% робочих місць, що підтверджує їх соціальну значимість (табл. 4).

Обсяги виробленої і реалізованої будівельної продукції суб'єктами господарювання у даній сфері значною мірою залежать від загальноекономічної ситуації в країні, стабільності фінансово-

кредитної системи держави, купівельного попиту населення, фінансової спроможності фізичних і юридичних осіб. Тому й не дивно, що в останні роки спостерігається негативна динаміка даного показника.

Таблиця 4

Кількість зайнятих працівників підприємств
за їх розмірами за видом економічної діяльності
«Будівництво» [15, с. 275]

Вид економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Роки	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
			тис. осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності	тис. осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності	тис. осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності	тис. осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності
Будівництво	F	2010	13,0	2,7	209,0	44,3	250,1	53,0	90,8	19,2
		2011	11,3	2,6	196,8	45,5	224,6	51,9	80,3	18,6
		2012	10,5	2,6	187,8	45,7	212,7	51,7	75,4	18,3
		2013	10,3	2,8	165,4	44,5	196,0	52,7	72,6	19,5
		2014	2,3	0,8	131,5	46,0	152,3	53,2	63,9	22,3
будівництво будівель	41	2010	7,0	2,6	117,8	43,7	144,5	53,7	55,5	20,6
		2011	3,1	1,2	111,5	45,2	132,2	53,6	48,7	19,7
		2012	3,5	1,5	104,4	45,5	122,1	53,0	44,4	19,3
		2013	3,8	1,8	88,5	43,1	113,2	55,1	43,4	21,1
		2014	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	84,4	53,5	37,0	23,4
будівництво споруд	42	2010	6,0	7,8	48,0	62,5	22,8	29,7	5,7	7,4
		2011	8,2	11,5	45,1	63,3	18,0	25,2	4,9	6,9
		2012	7,0	9,6	44,7	61,2	21,3	29,2	5,7	7,8
		2013	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	20,2	31,3	5,7	8,8
		2014	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	16,2	34,9	5,4	11,5
спеціалізовані будівельні роботи	43	2010	–	–	43,2	34,3	82,8	65,7	29,6	23,5
		2011	–	–	40,2	35,1	74,4	64,9	26,7	23,3
		2012	–	–	38,7	35,8	69,3	64,2	25,3	23,4
		2013	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	62,6	61,6	23,5	23,1
		2014	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	51,7	63,2	21,5	26,4

Умовні позначення: (–) – явищ не було; (...^к) – дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Обсяг реалізованої продукції малими та середніми будівельними підприємствами складає понад 90% (табл. 5). Зокрема, обсяги

реалізації продукції малими і середніми підприємствами у сфері будівництва будівель становлять понад 78%, у сфері будівництва споруд – майже 80% і у сфері виконання спеціалізованих будівельних робіт – до 99%. Таким чином, саме діяльність середнього і малого підприємництва у будівництві сприяє вирішенню важливих соціальних проблем – забезпечення населення житлом, надання побутових і комунальних послуг.

Таблиця 5

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видом економічної діяльності «Будівництво» [15, с. 296]

Вид економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Роки	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
			млн. грн.	у% до загального показника відповідного виду діяльності	млн. грн.	у% до загального показника відповідного виду діяльності	млн. грн.	у% до загального показника відповідного виду діяльності	млн. грн.	у% до загального показника відповідного виду діяльності
Будівництво	F	2010	6210,9	6,4	53904,2	55,7	36610,2	37,9	12437,7	12,9
		2011	11604,0	9,6	67323,1	55,9	41492,4	34,5	12087,6	10,0
		2012	13548,1	8,7	85293,3	54,7	56949,3	36,6	16819,5	10,8
		2013	15730,7	11,2	69591,4	49,3	55803,6	39,5	16919,4	12,0
		2014	10583,9	7,0	91555,2	60,9	48327,5	32,1	15937,6	10,6
будівництво будівель	41	2010	3565,3	5,6	35440,2	56,1	24213,4	38,3	8478,0	13,4
		2011	5802,4	7,5	44016,5	56,9	27531,2	35,6	8116,7	10,5
		2012	8342,1	7,8	61687,0	57,9	36569,1	34,3	11024,6	10,3
		2013	6692,7	7,3	49065,8	53,1	36616,7	39,6	11083,2	12,0
		2014	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	30830,4	28,5	9963,1	9,2
будівництво споруд	42	2010	2645,6	15,3	11363,1	65,7	3295,8	19,0	751,9	4,3
		2011	5801,6	24,5	14141,0	59,8	3704,0	15,7	728,7	3,1
		2012	5206,0	20,6	14009,3	55,5	6049,2	23,9	1348,5	5,3
		2013	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	6145,5	23,8	1589,8	6,1
		2014	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	5427,3	24,0	1442,7	6,4
спеціалізовані будівельні роботи	43	2010	–	–	7100,9	43,8	9101,0	56,2	3207,8	19,8
		2011	–	–	9165,6	47,2	10257,2	52,8	3242,2	16,7
		2012	–	–	9597,0	40,1	14331,0	59,9	4446,4	18,6
		2013	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	13041,4	57,0	4246,4	18,6
		2014	... ^к	... ^к	... ^к	... ^к	12069,8	62,0	4531,8	23,3

Умовні позначення: (...^к) – дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

У обсягах виробленої продукції підприємств за видом економічної діяльності «Будівництво» понад половину складає будівництво житлових і нежитлових будівель (табл. 6).

Таблиця 6

Обсяг виробленої продукції підприємств за видом економічної діяльності «Будівництво» [16, с. 260]

Вид економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	2012		2013		2014	
		млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку
<i>Будівництво</i>	<i>F</i>	132009,5	100,0	160987,4	100,0	171454,7	100,0
будівництво будівель	41	87783,8	66,5	103773,4	64,5	119073,8	69,4
організація будівництва будівель	41.1	11275,0	8,5	17035,4	10,6	14972,1	8,7
будівництво житлових і нежитлових будівель	41.2	76508,8	58,0	86738,0	53,9	104101,7	60,7
будівництво споруд	42	25179,8	19,1	34460,8	21,4	31816,2	18,6
будівництво доріг і залізниць	42.1	14578,0	11,0	10678,0	6,6	9668,4	5,7
будівництво комунікацій	42.2	6529,0	5,0	5788,9	3,6	5793,8	3,4
будівництво інших споруд	42.9	4072,8	3,1	17993,9	11,2	16354,0	9,5
спеціалізовані будівельні роботи	43	19045,9	14,4	22753,2	14,1	20564,7	12,0
знесення та підготовчі роботи на будівельному майданчику	43.1	2035,6	1,5	1912,5	1,2	3955,3	2,3
електромонтажні, водопровідні та інші будівельно-монтажні роботи	43.2	12906,3	9,8	15439,6	9,6	12249,2	7,1
роботи із завершення будівництва	43.3	660,2	0,5	734,5	0,4	964,5	0,6
інші спеціалізовані будівельні роботи	43.9	3443,8	2,6	4666,6	2,9	3395,7	2,0

Прибутки будівельних підприємств постійно коливаються і мають загальну тенденцію до зменшення. До того ж і кількість прибуткових будівельних підприємств мають постійну тенденцію до зменшення. Як зауважують науковці, створена валова додана вартість суб'єктами підприємництва у будівництві значно менша, аніж того вимагає статус будівельної галузі в соціально-економічній системі, що стримує економічне зростання в країні [4, с. 68–69].

Розглянувши динаміку рентабельності операційної діяльності будівельних підприємств (табл. 7), виявлено збитковість їх операційної діяльності у 2010 р. і 2012 р., у 2013 році – вони функціонували на порозі рентабельності. Найбільш успішним у даному плані виявився 2014 рік, коли рівень рентабельності підприємств будівництва склав 5,8%. В цілому уся діяльність підприємств будівництва у 2010–2014 роках була збитковою практично за усіма 3-а напрями діяльності виду економічної діяльності «Будівництво».

Таблиця 7

Рентабельність діяльності підприємств
за видом економічної діяльності «Будівництво» [16, с. 263]

Вид економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %					Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності підприємств, %				
		2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Будівництво	F	-1,5	0,2	-0,1	0,0	5,8	-4,2	-2,7	-0,6	-3,2	-13,5
будівництво будівель	41	-2,5	-0,7	-1,3	-0,7	8,5	-5,3	-3,8	-0,7	-4,0	-16,7
будівництво споруд	42	-0,1	1,9	2,0	-0,6	-3,4	-2,0	-0,4	0,0	-3,1	-5,0
спеціалізовані будівельні роботи	43	0,8	2,5	3,0	3,8	2,7	-0,9	0,2	-0,3	0,5	-5,4

Якщо ж аналізувати рентабельність діяльність підприємств за їх розмірами (табл. 8), то, основним чином, у досліджуваному періоді рентабельними були великі підприємства, а середні і малі підприємства – збитковими.

Таблиця 8

Рентабельність діяльності підприємств за їх розмірами
за видом економічної діяльності «Будівництво» [15, с. 290]

	Код за КВЕД-2010	Роки	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %				Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності підприємств, %			
			великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
Будівництво	F	2010	3,5	-0,3	-4,4	-5,5	0,5	-1,4	-9,3	-16,2
		2011	2,1	-0,1	0,3	-3,1	0,6	-2,0	-4,5	-11,4
		2012	7,2	-0,1	-1,8	-7,6	4,7	2,3	-5,8	-15,5
		2013	7,1	-0,8	-0,8	-3,4	1,3	-1,4	-7,5	-15,7
		2014	8,0	29,0	-21,6	-38,4	1,3	-5,8	-28,3	-46,1
будівництво будівель	41	2010	6,3	-0,7	-6,5	-7,1	2,4	-1,5	-12,1	-19,9
		2011	-1,3	-0,8	-0,4	-4,9	0,1	-2,8	-6,2	-14,9
		2012	4,2	-0,6	-3,7	-11,8	2,9	3,8	-8,4	-21,0
		2013	4,3	0,0	-2,6	-5,5	2,9	0,0	-10,7	-20,7
		2014	... ^к	... ^к	-27,8	-44,9	... ^к	... ^к	-34,7	-53,3
будівництво споруд	42	2010	-0,1	0,4	-1,7	-5,1	-2,3	-1,5	-3,6	-9,3
		2011	5,3	0,8	0,5	-3,0	1,1	-0,8	-1,1	-4,3
		2012	12,0	-1,0	1,0	1,2	7,3	-2,4	-0,4	-3,4
		2013	... ^к	... ^к	1,0	-2,1	... ^к	... ^к	-2,5	-10,4
		2014	... ^к	... ^к	-18,1	-46,0	... ^к	... ^к	-20,1	-46,5
спеціалізовані будівельні роботи	43	2010	-	0,5	1,0	-0,3	-	-0,9	-1,0	-3,6
		2011	-	2,6	2,4	1,8	-	1,2	-0,6	-2,6
		2012	-	4,1	2,2	2,0	-	-0,8	0,0	-0,6
		2013	... ^к	... ^к	3,6	1,9	... ^к	... ^к	0,8	-0,8
		2014	... ^к	... ^к	-0,4	-6,7	... ^к	... ^к	-4,7	-10,7

Умовні позначення: (-) – явищ не було; (...^к) – дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Такі значення рентабельності основної діяльності будівельних підприємств свідчать про недостатню ефективність ведення господарської діяльності, незадовільний стан управління витратами, низький рівень реалізації їх можливостей.

Основними чинниками збиткової діяльності більшості підприємств даного виду економічної діяльності є: недостатні обсяги замовлень; орієнтація на зовнішні джерела фінансових ресурсів; подорожчання основних видів сировини; висока собівартість будівельних послуг; значні виробничі та позавиробничі витрати; незадовільний стан виробничих технологій; скорочення доступу до кредитів та недосконала маркетингова політика [6, с. 293]; недостатня забезпеченість ресурсами замовників будівельної продукції; зростання цін на будівельні матеріали, конструкції, енергію, транспорт та інші послуги, що призводить до подорожчання будівельно-монтажних робіт і збільшення термінів зведення будівельних об'єктів; інфляційні процеси мають, що суттєво і негативно вплинули на результати підприємництва в будівництві.

Окрім того, підприємництво у будівництві стикається з рядом проблемам, що є загрозами і ризиками для розвитку такої діяльності в Україні. Зокрема, серед головних проблем є такі [4, с. 69–70]: дуже важко і занадто дорого одержати дозволи на нове будівництво; важко, дорого та відносно тривалий час вирішуються питання про одержання земельних ділянок для спорудження нових об'єктів; значні проблеми виникають при підключенні збудованих об'єктів до централізованої комунальної мережі; важко залучити приватних інвесторів до фінансування нових об'єктів; важко залучити фінансові установи до кредитування будівельного бізнесу; збудовані об'єкти тривалий час не можливо ввести в експлуатацію через корупцію серед контролюючих органів, та тих, що приймають об'єкти в експлуатацію; низький рівень охорони праці, що підвищує травматизм та тиск з боку контролюючих органів; високий рівень плинності кадрів через важкі умови праці та невідповідність заробітної плати; несвоєчасність початку будівництва та введення об'єктів в експлуатацію, що значно підвищує їх вартість у зв'язку з інфляцією та втратою вартості грошей у часі; постійна нестача фінансових ресурсів через невідповідність фактичних витрат розрахункам за кожним проектом, що змушує додатково здійснювати пошуки джерел фінансування; велика корупційна складо-

ва, що суттєво впливає на зростання вартості будівництва та вимагає додатково значних фінансових ресурсів; практично відсутні розробки стратегічно орієнтованих напрямів та заходів фінансового, організаційного, технічного, інформаційного забезпечення будівництва.

Також треба зауважити, що будівельні підприємства функціонують у складній економічній ситуації, обумовленій великою кількістю та динамічністю внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на господарську діяльність суб'єктів господарювання у будівництві. У такому агресивному конкурентному середовищі нерациональне використання наявних ресурсів та недосконалість методів управління ставлять під загрозу подальше існування будівельних підприємств.

Сильними сторонами вітчизняних підприємств сфери будівництва є: достатній рівень виробничих потужностей; високий рівень дотримання договірних зобов'язань перед кінцевими споживачами; ефективна збутова політика на території усієї України; добре вивчений ринок та попит на ринку.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про необхідність удосконалення управління виробничо-господарською діяльністю підприємств будівництва, потребу пошуку прихованих можливостей і резервів всередині будівельних підприємств для покращення показників їх функціонування і нарощування результативності діяльності.

Для підвищення ефективності та результативності підприємства в будівництві можна запропонувати такі основні напрями: формування сучасної нормативної бази у сфері будівельної діяльності; розробка оптимальних стратегій виробництва і реалізації будівельної продукції; збільшення обсягів виробництва будівельної продукції та обсягів продаж на основі формування і реалізації ефективної маркетингової політики; залучення нових клієнтів і інвесторів; оптимізація виробничого процесу; підвищення інноваційної активності вітчизняних будівельних підприємств; підвищення якості та конкурентоспроможності будівельної продукції; розширення асортименту будівельної продукції і послуг задля більш цілковитого задоволення потреб споживачів шляхом систематичного моніторингу ринку тощо.

1. Акимов В. В. Экономика отрясли (строительство) : учебн. / В. В. Акимов, Т. Н. Макарова, В. Ф. Мерзляков, К. А. Огай. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 304 с.
2. Алиев Р. Д. Организационно-экономические основы управления предпринимательской деятельностью в строительстве : дис. канд. экон. наук 08.00.05 : Экономика и организация управления народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности) / Р. Д. Алиев; Дагестанский государственный технический университет. – Махачкала, 2004. – 125 с.
3. Асаул А. Н. Самоорганизация, саморазвитие и саморегулирование субъектов предпринимательской деятельности в строительстве / А. Н. Асаул, Н. Н. Загускин, Л. Ф. Манаков, Е. И. Рыбнов ; под ред. заслуженного деятеля науки РФ А. Н. Асаула. – СПб. : АНО «ИПЭВ», 2013. – 320 с.
4. Воробйов Ю. М. Фінансова безпека будівельних підприємств : монографія / Воробйов Ю. М., Воробйова О. І., Блажевич О. Г. – Сімферополь : ВД «АРАЛ», 2013. – 180 с.
5. Гойко А. Ф. Економіка будівництва : навч. посібн. / А. Ф. Гойко, Е. В. Дудіна, К. В. Ізмайлова ; За заг. ред. К. В. Ізмайлової. – К. : КНУБА, 2008. – 172 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://manualsem.com/book/618-prvav/5-2-budivelve-pidpriyemstvo-yak-subyekt-gospodaryuvannya.html>
6. Рудницька О. М. Удосконалення виробничо-господарської діяльності будівельних підприємств / О. М. Рудницька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.5. – С. 290–296.
7. Староватов Г. Ф. Организация предпринимательской деятельности в строительстве : учебное пособие / Г. Ф. Староватов. – Красноярск : Сибирский федеральный университет, 2011. – 184 с.
8. Халин А. А. Характеристика среды осуществления предпринимательской деятельности в строительстве / А. А. Халин // Приоритетный научные направления: от теории к практике. – 2015. – №20–2. – С. 139–146.
9. Экономика строительства : учебн. / под. ред. И. С. Степанова. – 3-у изд., перераб. и доп. – М. : ООО «Юрайт-Издат», 2007. – 620 с.
10. Юденко М. Н. Современные методы организации предпринимательской деятельности в строительстве : учебн. / М. Н. Юденко. – М. : ИЦ Риор, НИЦ ИНФРА-М, 2016. – 296 с.
11. Класифікатор видів економічної діяльності ДК009:2010: Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457 (із змінами, внесеними наказом Держспоживстандарту України від 29 листопада 2010 № 530 / Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>.
12. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 346-IV-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Статистичний щорічник України за 2014 рік / за ред. І. М. Жук. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 586 с.
15. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва – 2014 : стат. зб. / Державна служба статистики України. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2015. – 480 с.

Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 13 (49). – Ч. 2.

16. Діяльність суб'єктів господарювання – 2014 : стат. зб. – К. : Державна служба статистики, 2015. – 464 с.